

עמוס - רש"י

[א](#) [ב](#) [ג](#) [ד](#) [ה](#) [ו](#) [ז](#) [ח](#) [ט](#)

עמוס פרק-א

[א] אשר היה בנוקדים. תרגום יונתן דהוה מרי גיתין כמו ומישע מלך מואב היה נוקד (מלכים ב ג): **שנתים לפני הרעש**. שנתים קודם שנתנגע עוזיה יום שנתנבא ישעיה שנאי וינועו אמות הסיפים (ישעיה ו) ואומר כאשר נסתם מפני הרעש וגוי (זכריה יד): **[ב] מציון ישאג**. מבית קדשי הקדשים הדיבור יוצא: **ואבלו נאות הרועים**. ויצדון מדורי מלכיא ויחרוב תקיף כרכיהון: **[ג] על שלשה פשעי וגוי**. דכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר (איוב לג) ואם יותר יותר וכאן כך הוא כבר נהגתי עמהם כמדותי לוותר להם על ג' פעמים ואם יש יותר כל שכן שיש בכלל המרובה המועט: **ועל ארבעה לא אשיבנו**. על פשע רביעי אין עלי עוד להשיבו ריקם מלהשיב לו גמול וכל שכן שיש לו פשעים הרבה עתה את זה אפקוד עליהם אשר דשו יושבי גלעד הסמוכין להם: **בחרוצות הברזל**. ת"י במוריגא דפרזלא והוא כעין שופינ"א שקורין לימ"א שעשוי חרוצים חרוצים ורודים בהם בני אדם ביסוריי ובהם מחתכין את קשי התבואה לעשותן תבן: **[ד] חזאל**. ובן הדד. מלכי ארם וראש ארם דמשק: **[ה] בקעת און**. מקום הוא בארם: **ותומך שבט**. ועביד שולטן כמו לא יסור שבט (בראשית מט) על שם שהמושל רודה את העם במקלות: **מבית עדן**. מקום: **קירה**. מקום ושם הגלם שנחריב בימי אחז שנאמר ויעל דמשק ויתפשם ויגלה את ארם קירה (מלכים ב טז) כל הפורענות שנתנבאו נביאי ישראל לבא חרב על העכו"ם נביאים שהיו קודם שנחריב כגון ישעיה ועמוס נבאו על חרב שנחריב וירמיה ויחזקאל נבאו על חרב נבוכדנאצר: **[ו] עזה**. מפלשתים היתה: **גלות שלמה**. גלות ישראל שתהא הגלות שלימה שלא ימלט איש שהיו עומדים על הדרכים ותופשין הנמלטים ומסגירין אותם וכן עשו אנשי צור וכן לארבע רוחות בחורבן בית שני כמו שמפורש באגדת האזינו עזה מן הדרום צור מן הצפון דמשק מן המזרח ערביים מן המערב שנאמר (ישעיה כא) משא בערב ביער בערב

תלינו: **[ח] אשדוד**. אשקלון עקרון. סרני פלשתים הם: **והשיבותי ידי**. אכה ואשנה: **[ט] ולא זכרו ברית אחים**. אשר היה בין חירם ובין שלמה שנאמר ויכרתו ברית שניהם (מלכים א ה) והיו קורין זה לזה אחי שני (שם ט) מה הערים אשר נתת לי אחי: **[יא] על רדפו בחרב אחיו**. שנאמר (מדבר כ) פן בחרב אצא לקראתך וגם עודנו טורף אפו ושומר עברתו ולא חזר בו: **ויטרוף לעד אפו**. החזיק בה ולא הניחה: **[יב] ארמנות בצרה**. בין מואב ובין אדום היא ומארץ מואב ונמשכה אחר אדום והיא העמידה לו מלך במות מלך הראשון שנאמר יובב בן זרח מבצרה (בראשית לז): **[יג] בקעם הרות הגלעד**. השחיתו אותה וגם הרותיהם בקעו שלא ישאר יורש שיערער על הנחלה וכן אומר (בירמיה מט) לבני עמון כה אמר ה' הבנים אין לישראל אם יורש אין לו מדוע ירש מלכם:

עמוס פרק-ב

[א] על שרפו עצמות וגו'. פעם אחת נפל מלך אדום ביד מלך מואב ושרפו עצמותיו וטחום בקירות הבית ותבע הקב"ה אונאת המלך שנהגו בו בזיון: **[ב] קריות**. שם מקום כד"א (שם מח) על קריות ועל בצרה: **בשאון**. קול המון מלחמה: **[ג] על מכרם בכסף צדיק**. הדיינין היו מוכרי את מי שהיה זכאי בדין בכסף שוחד שהיו מקבלים מיד בעל דינו: **ואביון בעבור נעלים**. תרגם יונתן בשני מקומות (לקמן ח ו) בדיל דיחסנון ואומר אני שכך פירושו מטיף משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדהו שהיה לו בין שדות הדיינין וזה עוקף עליו ונוטלה בדמים קלים כדי לגדור ולנעול כל שדותיו יחד ולא יפסיק ביניהם: **[ד] השואפים על עפר ארץ**. על עפר ארץ שהם הולכים עליהם כל שאפם וכל מחשבתם בראש דלים הוא איך יגזלו אותם ויטלו את שלהם, שאיפה גולושי"ר בלע"ז: **ודרך ענוים יטו וגו'**. החלשים נוטים מדרכם והולכין דרך עקלתון מפני יראתם כמה דאת אמר (איוב כד) יטו אביונים מדרך: **אל הנערה**. המאורסה: **[ה] ועל בגדים חבולים יטו**. תרגם יונתן על מטות שוויין דמשכון מסתחרין זוקפין מלוה על העניים וממשכנים אותם ועושים בגדיהם מצעות ומסובין עליהם בהטייה בעת סעודתם: **בית אלהים**. בבית עכו"ם שהיתה להם אצל מזבח: **יטו**. לשון מסיבה שכל מסיבת סעוד' בהטייה היא שהוא נסמך על שמאלו: **ויין ענושים**. שעונשים אותם ממון ושותים בו יין: **[ט] כאלונים**. קיישני"ש בלע"ז: **ואשמיד פרו ממעל**. שרים העליונים: **ושרשיו מתחת**. שרים התחתונים ד"א הצרעה היתה מסמא עיניהם מלמעלה ומסרסתן מלמטן: **[יא] לנזרים**. תרגם יונתן למלפין שהיו פרושין מדרכי עם הארץ ועוסקים בתורה אין נזירה בכל מקום אלא ל' פרישה: **האף אין זאת**. בתמיה כלומי כלום אתם יכולים להכחיש את זאת: **[יב] ותשקו את הנזירים יין**. שלא יורו אתכם שהשיכור אסור להורות, ותשקו את הנזירים יין, תרגם יונתן ואטעיתון ית מלפיוכו

בחמר: **לא תנבאו**. לעמוס צוה כן אמציה כהן בית אל חוזה ברח לך אל ארץ יהודה (לקמן ז): **[יג] מעיק**. תרגום של מציק: **תחתיכם**. את חנייתכם: **תעיק העגלה**. מכובד משא שעליה: **[טו] וקל ברגליו לא ימלט**. את נפשו: **[טז] ערום ינוס וגו'**. ערטילאי בלא כלי זיין:

עמוס פרק-ג

[ב] רק אתכם ידעתי. אהבתי ואתם פשעתם בי על כן וגו', ורבותינו דרשוהו לצד אחר במסכת עכו"ם: **[ג] הילכו שנים יחדיו**. שאתם אומרים לנביאים לא תנבאו כלום הנביאים מתנבאים מלבם אלא אי"כ נצטוו כלום דברים נעשי' אלא ע"פ דרכם: **בלתי אם נועדו**. אלא אי"כ קבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני: **[ד] הישאג אריה ביער וטרף אין לו**. כשאריה אוחוז טרף דרכו לשאוג ואינו שואג אלא אי"כ לכד וכן הוא אומר (ישעיה ה) ישאג ככפירים וינהום ויאחוז טרף וכן (שם לא) כאשר יהגה הכפיר והאריה על טרפו: **הישאג אריה**. הוא נבוכדנאצר, ד"א הנביאים מדמין את רוח הקודש הבא עליהם לשאגת אריה כמו שאמרו למטה אריה שאג מי לא יירא וכאן זה פירוש הדוגמא היבא רוח הקודש בפי הנביאים לדבר דבר מאת הקב"ה לרעה אלא אם כן הפורענות נגזר מלפניו זהו הטרף, היתן הקב"ה קולו לדבר קשה בלתי אם לכד אתכם במוקש עון: **[ה] התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה**. בפח שנפלה עליו ומוקש אין לה: **היעלה פח מן האדמה**. ממקום שהוטל שם אלא אי"כ נאחוז בו העוף כשהוא רוצה לברוח עוקר את הפח ומעלהו ממקומו מעט ואותה שעה כבר נלכד: **התפול צפור על פח**. ואין הפח מכשילה כלומר וכי אפשר שאתם עוברים עבירות ולא יהיה לכם למוקש: **היעלה פח וגו'**. כך היעלה עונותיכם למעלה ולא ילכדו אתכם: **[ו] אם יתקע שופר**. שהצופה רוא' גייסות באים בעיר ותוקע בשופר להזהיר את העם אין אלו אלא דברי משל ודמיון: **אם יתקע שופר בעיר**. כך היה לכם להיות חרדים אל דברי הנביאים שהם צופים לכם למלט אתכם מן הרעה שלא תבא וכשתבא לכם הרעה הלא תדעו כי הקב"ה עושה לכם על שלא נזהרתם בנביאיו: **[ז] כי לא יעשה אדני אלהים דבר**. אלא אי"כ גלה סודו אותו סוד אל עבדיו הנביאים: **[ח] אריה שאג מי לא יירא**. כך הקב"ה דבר אל הנביאיי להנבא מי לא ינבא: **[ט] השמיעו**. אתם בני פלשתים ובני מצרים והכריזו זאת ואמרו בארמנותיכי שיאספו על הרי שומרון לראות מעל ההרים בתוך העיר את דרכם הרעה: **[י] נכוחה**. ישרה: **חמס ושוד**. ממון של גזל: **[יא] צר וסביב הארץ**. הצר מוכן לבא וסביב לארץ הזאת יבא: **[יב] כאשר יציל הרועה**. דבר מועט: **בדל אוזן**. חסחוס דאודן: **כן ינצלו בני ישראל**. מתי מעט: **בפאת מטה ובדמשק ערש**. ת"יי בתקוף שולטן ועל דמשק רחיצן ואומר אני שפתרון התרגום לפי שבימי יהואחוז בן יהוא כתיב (מלכים ב יג) כי אבדם מלך ארם וירבעם בן בנו

הושיעם במקצת שנאמר (שם יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל ויושיעם ביד ירבעם וגוי' (שם) הוא השיב את גבול ישראל וזהו בפאת מטה פנת הבית היא חזקו של בית לכן תרגם בתקוף שולטן של ירבעם ועמוס נתנבא בימי ירבעם ועוד נבא שסופן להסמך על מלכי ארם וכן עשו בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין וזהו ובדמשק ערש עיקר מנוחתם ומבטחם תהי על דמשק, ורבותינו אמרו בסדר עולם ר' נהוראי אומר משום רבי יהושע אלו עשרת השבטי' שנסמכו על חזקיהו מלך יהודה ועל יהודה ופלטו עמהם: **בפאת מטה**. מלמד שלא נשתייר מהם אלח א' משמונה שבהם ושאר ערש היכן הוא בדמשק לקיים מה שנאמר (לקמן ה') והגליתי אתכם מהלאה לדמשק ושמעתי משמו של ר' מנחם זצ"ל שהיה מפרש זו א' משמונה שלא נאמר פאת אלא בפאת מטה במקצתה בא' משתי רוחות של פאה והיא שמינית של מטה שהרי ארבע פאות יש ושתי רוחות לפאה, ד"א מצאתי בדברי ר' מאיר זצ"ל בפאת מטה בעון אחזיה בן אחאב ששלח לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון האחיה מחלי זה (מלכים ב א) ובדמשק ערש בן הדד מלך ארם שלח לדרוש באלהי ישראל (שם ח'): **[טו] בית החורף על בית הקיץ**. מתוך שהיו מעונגים היו בונים להם העשירי' שתי בתים אחד לחורף ואחד לקיץ: **בתי השן**. דמכבשין בשן דפילא:

עמוס פרק-ד

[א] פרות הבשן. נשי השרים והסגנים וי"ת עתירי נכסיה: **[ב] ונשא אתכם בצנות**. ויטלון יתכון עממיא על תריסהון: **ואחריתכן בסירות דוגה**. ובנתיכון בדוגית ציידין היא ספינה קטנה של ציידים דגים ולפי שקטנה היא קורא לה סיר וקורא לה בלשון משנה דוגית בב"ב, ואחריתכן פ"י דונש בן לברט מצינו זרעו של אדם נקראים אחריתו כמו (דניאל יא) ובעמדו תשבר מלכותו ותחץ לדי רוחות השמים ולא לאחריתו כלומר ולא יניח מלכותו לבנו: **[ג] ופרצים תצאנה אשה נגדה**. ובפרצי החומה תצאנה שם לנוס: **אשה נגדה**. בפרצה שתמצא נגדה כמו ויעלו כל העם איש נגדו (יהושע ו) שירבו פרצות בחומה ולא יהיו צריכות לבקש פתחים: **והשלכתנה ההרמונה**. והשלכתן מעליכון הגאווה והשררה שנטלתם ולי' ארמי הוא בגמרא (בבא מציעא פ"ג) הרמנא דמלכא הוא ציווי המלך וי"ת ויגלון יתכון להלאה מן טורי חרמיני והם הרי חשך ל' חרב וחרבה: **[ד] באו בית אל וגוי'**. כאדם האומר לבן בליעל עשה עשה עד שתתמלא סאתך: **והביאו לבקר זבחיכם**. זאת אומרים להם כומרי הבעל עכו"ם וותרנית היא ואינה מחמרת עליכם התורה אמרה (שמות כג) לא ילין לבקר אבל לעכו"ם והביאו לבקר תורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחכם יאכל ממחרת (ויקרא יט) ועכו"ם לג' ימים מעשר בהמותיכם תורה אמרה שאור לא תקטירו (שם ב): **[ה] וקטר מחמץ תודה**. תורה

אמרה לא תאחר לשלמו (דבריי כג) ועכו"ם וקראו נדבות השמיעו הזכירו כל מי שמתנדב ושכח יתן אל לבו ויזכור וי"ת וקטר מחמץ מן אונס כמו אשרו חמוץ (ישעיה א) מכף מעול וחומץ (תהלים עא): **וקראו נדבות השמיעו**. בקול זמר ואמרו שקרבן זה מרוצה ומקובל בנדבה כן ת"י: **[ו] נקיון שנים**. אקהיות שנים, ד"א נקיון שנים זהו חוסר אכילת בשר שהוא נכנס בין השנים כמו שנאמי הבשר עודנו בין שניהם (מדבר יא): **[ז] בעוד שלשה חדשים לקציר**. עד הקציר כלומר ג' חדשים לפני הקציר: **חלקה**. בקעת שדה קמפנייא בלע"ז: **תמטר**. תהא מקום מטר (תעניי כ) אמר מר שתיהן לקללה זו תרקב וזו תיבש: **וחלקה אשר לא תמטיר עליה**. לא תראה נמטרת את עצמה: **[ט] הרבות גנותיכם**. שאתם עוסקי להרבות גנותיכם: **יאכל הגזם**. אכל הגזם: **[י] בדרך מצרים**. כדרך ששלחתי עליכם במדבר בצאתכם ממצרים: **עם שבי סוסיכם**. שיהרגו גם הסוסים: **ואעלה באוש מחניכם**. ריח פגריכם מבאיש באפכם העליתי אותו: **[יא] כאוד**. טיסו"ן בלע"ז כלומר שחורים וחשוכים וקדרים: **[יב] לכן**. יען אשר לא שבתם עדי: **כה אעשה לך**. ככל הרעות האלה: **עקב**. כי אתה שומע מפי נביאי אשר זאת אעשה לך: **הכון לקראת**. לשוב מרשעתך: **[יג] מה שיחו**. כל מעשיו פורטין לפניו בשעת מיתתו: **עושה שחר**. לצדיקים כאור נוגה: **עיפה**. הופך נוגהן של רשעים לחשך אפלה כמו (ישעיה ח) והנה צרה וחשכה מעוף צוקה וכן (איוב י) ארץ עיפתה תעופה כבקר תהיה (שם יא) חשכך כבקר יהי מאיר: **ודורך על במתי ארץ**. משפיל גבוהים וגסי הרוח:

עמוס פרק-ה

[ב] בתולת ישראל. משיגלו בימי הושע בן אלה (מלכים ב טז) לא יעמוד עוד מלך מעשרת השבטים: **נטשה על אדמתה**. כל דבר המושלך ומוטל ונופץ על השדה קורהו נטישה: **[ג] היוצאת אלף**. המוציאה אלף איש: **[ד] דרשוני וחיו**. עלו לרגל לשלם נדריכם בירושלים: **[ה] ואל תדרשו בית אל וגו' ובאר שבע לא תעבורו**. לא נאמר כאן אל תבואו ואל תדרשו אלא אל תעבורו למדנו שלא היתה שם עכו"ם אלא כל זמן שהיה א' מבני עשרת השבטים יוצא לדרוש ולא עבר את באר שבע עודנו יכול לפנות לבית המקדש לירושלי ומשעבר את באר שבע הוא הדרך לעגל בית אל או לעגל שבדן וכן הוא במקום אחר (לקמן ח) חי אלהיך דן וחי וגו' ותדע שגזר הכתוב גזירת פורענות על גלגל ובית אל ולא גזר על באר שבע: **הגלגל גלה יגלה**. לפי שמו קללתו וכן בית אל יש עיר שסמוכה לה ששמה בית און בספר (שופטים ז): **יהיה לאון**. יהון ללמא והוא תרגום של הבל וזה דוגמת אם גלעד און אך שוא היו (הושע יב): **[ו] בית יוסף**. כמו לבית יוסף: **פן יצלח כאש**. פן תעלה חמתו כאש לבית יוסף: **[ז] ההופכים ללענה משפט**. ואינם זוכרין הפיכותי שאני הופך לבקר צלמות יש

ששרויין עתה בחשך ואני מאיר להם: **[ח]** **ויום לילה החשיך**. ויש ששעתו עומדת לו כאור היום ואני מחשיכו ללילה: **הקורא למי היס**. יונתן תרגם דאמר לכנשא משריין סגיאין כמי ימא ומבדר להון על אפי ארעא רבותינו פירשו על דור אנוש שהציף עליהם את מי אוקינוס: **ה' שמו**. לו היה לכם לעבוד והוא היה מגביר אתכם על שונאיכם: **[ט]** **המבליג**. המגביר כמו ואבליגה מעט (איוב י) מבליגיתי עלי יגון (ירמיה ח): **שוד**. אדם שדוד וחלש דמגבר חלשין על תקיפין ובזוזין על כרכי תקיפין משליט: **[י]** **שנאו בשער מוכיח**. אתם לא יראתם מפניו ומפני נביאיו ושנאתם את המוכיחים אתכם בשערי בתי דינא: **[יא]** **בוססכם**. כמו בוססכם על דל שאתם רומסין ורופסים על ראשו כמו בוססו את חלקתי (שם יב): **ומשאת בר תקחו**. זקיפת מלווה שהפקעתם עליהם השערים למכור להם תבואה בריבית כדי ליטול נחלתם מהם לפיכך בתי וכרמים אשר בניתם ונטעתם על אותן הנחלות לא יתקיימו בידכם ומשאת לי משא שמכבידי עליהם: **כרמי חמד**. כרמי חמדה: **[יב]** **צוררי צדיק**. מעיקין ליה לזכאה: **בשער הטו**. בשערי בתי דיניכם הטו משפט אביוני: **[יג]** **המשכיל**. מי שהוא חכם ידום בבא הרעה ולא יהרהר אחר מה"ד שהרי כל אלה עשו: **כי עת רעה היא**. עת המזומנת לקבל רעתם: **[יד]** **ויהי כן וגו'**. אם זאת תעשו אז יהי המקום עמכם כאשר אמרתם בלבבכם שתתקיים לכם גדולתכם: **[טו]** **שארית יוסף**. כל ישראל נקראין על שמו לפי שכלכל אותם: **[טז]** **הו הו**. לי צעקה: **וקראו איכר אל אבל**. יפגעו שיירות האיכרים החורשים בשדות בקול מספד האבלים הצועקים בחוצות: **ומספד אל יודעי נהי**. ועביד מספדא יערע בדעביד איליאי ואינו אלא לי כפול כמו משפטי ודיני (תהלים ט'): **[יח]** **הוי המתאויים וגו'**. האומרים ימהר יחישה מעשהו (ישעיה ה): **למה זה לכם וגו'**. משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאורה כדאיתא בחלק: **[יט]** **בעצרותיכם**. קורבן כנישתכון כשאתם קוראי עזרי: **[כ]** **ושלם מריאיכם**. ושלמי פטימיכון בהמות מפוטמות: **[כא]** **הסר מעלי המון שריך**. שהלויים משוררים על הדוכן אחרי שאתם חמסנים ומעוותי משפט: **[כב]** **ויגל כמים משפט**. וזאת תעשו וארצה לכם המשפט אשר כבשתם והסתרתם יגולה וישטף ביניכם כמים נובעים: **וצדקה**. תגלה כנחל איתן: **[כג]** **הזבחים ומנחה**. וכי לזבחים ומנחות רצוני והלא במדבר לא דברתי את אבותיכם להקריב לי זבחים אני אמרתי אדם כי יקריב (ויקרא א') כשירצה להקריב ואומר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (מדב' ט) מגיד שלא עשו ישראי במדבר אלא אותו פסח לבדו: **[כד]** **ונשאתם את סכות מלככם**. חוזר לענין הפורעניות שלמעלה חשך להם יום ה' ולא אור ונשאתם בגולה עמכם את גלוליכם וירכיבום האויבים על צואריכם לשאת עמכם בגולה: **סכות**. כיון: **כוכב**. שמות עכו"ם הן: **[כז]** **והגלתי אתכם מהלאה לדמשק**. כלומר לא לשכנותיכם תגלו כאשר עד הנה שנמסרתם ביד מלכי ארם ולא היו שובים אתכם למקום רחוק אלא עד דמשק ומעתה ביד שנחרב אמסור אתכם והוא יגלה אתכם למרחוק:

עמוס פרק-ו

[א] **נקובי ראשית הגוים.** לכם היו קוראים גוי המשובח שבעכו"ם: **ובאו להם בית ישראל.** הם בחרו במשפטיהם ובאו לכללם: **[ב]** **עברו כלנה וראו.** למה מאסתם בתורתתי לדבק בחוקות עכו"ם עברו וראו בעכו"ם החשובים אם טובים הם מן הממלכות האלה שבשומרון ושבירושלים: **כלנה.** בבל: **חמת.** אנטוכיא: **גת פלשתים.** חשובה שבחמשת סרניהם שהיא קרויה מתג האמה (שמואל ב ח) על שם שרודה את כולם והיא אם המלכות: **אם רב גבולם מגבולכם.** ומה מצאתם בי עול: **[ג]** **המנדים ליום רע.** אתם מנידים עצמיכם ליום רע: **ותגישון.** עצמיכם לשבת בגלות אשר יחמס אתכם שנאמר בו מחמס אחיך יעקב (עובדי א) זה מדרשו של רבי שמשון זצ"ל, ד"א המנדים ליום רע המבזים על נבואת ימי רע שהנביאים מתנבאים להם: **ותגישון שבת חמס.** זהו כמו שאמר ישעיה הוי מגיעי בית בבית ותגישון שבת בתוכם זו אצל זו על ידי חמס: **[ד]** **וסרוחים על ערשותם.** משתטחין ומאריכין עצמם על ערשותם ורבותינו פי' מחליפין נשותיהם זה לזה ומסריחין ערסותיהן בשכבת זרע שאינה שלהם: **כרים.** כבשים: **מרבק.** מקום כנוס העגלים ובלע"ז קופל"א: **[ה]** **הפורטים על פי הנבל.** מנחם חברו עם ופרט כרמך (ויקרא ט) ורואה אני את דבריו שהמשורר על פי כלי זמר מחתך את הדבור בפרוטרוט הכל לפי נעימות קול הכלי להגביה ולהנמיך: **כדויז חשבו להם וגו'.** חשבו כלי שיר שלהם ככלי שיר של דוד שהם לשמים ואלו להתענג: **[ו]** **השותים במזרקי יין.** יש מרבותינו שאומרים במסכת שבת שהיו זורקין כוסותיהן זה לזה וי"מ על שם כלי שהיו לו שתי פיות והוא ארוך ושותה זה מכאן וזה מכאן הוא נזרק מפיו אל פיו: **וראשית שמנים.** מובחר שבשמנים והוא אפרסמון: **ולא נחלו.** לשון חולי: **על שבר יוסף.** ששמעו מפי הנביאים שעתיד לבא עליהם: **[ז]** **וסר מרזח סרוחים.** ויבטלון משתאות המגודלים וגסי הרוח מרזחות לשון משתאות בסיפרי בפרשת וישב ישראל בשיטים מצאתי וחזרו לעשות להם מרזחים והיו קוראים להם ואוכלים: **[ח]** **בנפשו.** מדעת וכוונה: **מתאב.** כמו מתעב וכן תירגם יונתן מנבל אנא ית בית מקדשי רבותיה דיעקב שהמקדש נקרא גאון עוזם שנאמר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם (יחזקאל כד): **עיר ומלואה.** ירושלים ויושביה: **[ט]** **אם יותרו.** מן הדבר והחרב: **בבית אחד ומתו.** שישרפו האויבים את הבית עליהם בלכדם את העיר: **[י]** **ונשאו דודו ומסרפו.** קרובו ואוהבו המציל את עצמותיו מן השריפה כן תרגום יונתן ויטיליניה קריביה מיקידא: **ואמר.** המוציא מן השריפה לאשר בירכתי הבית לחבירו שהלך לבדוק בתוך הבית: **העוד עמד.** אדם חי זולתך שנמלט מן החבואים: **ואמר אפס.** אין חי אלא מתים ואמר זה אליו הס את הפגרים ואמר הס השלך וסלק הכל כי זאת להם על אשר לא רצו להזכיר בשם ה' כן ת"י: **[יא]** **רסיסים.** שיהא מרוסס לבקיעות דקות: **בקיעים.** גדולים מרסיסים לפי חשיבותו תהי מכתו כן תרגום

יונתן וימחי מלכו רבא מחא תקיפא ומלכו זעירא מחא חלשא: **[יב]** הירוצון בסלע סוסיס. כלום יעמדו במרוצתם בשנותם סדורו של עולם: **אם יחרוש**. אדם: **בבקרים**. בסלע שאתם סבורים לשנות דרך הטובה ותתקיימו ותצליחו: **[יג]** ללא דבר. על גדולתם ועושרם שאינו כלום שלא יתקיים: **קרנים**. חוזק וגבורה לנגח בקרנים עניים ואביונים: **[יד]** מלבא חמת. שהוא במקצוע צפונית מערבית של ארץ ישראל: **עד נחל הערבה**. נחל מצרים שהוא במקצוע דרומית מערבית:

עמוס פרק-ז

[א] כה הראני. פורענות שהיה רוצה להביא גובאי: **בתחלת עלות הלקש**. ל' מלקוש שהתבואה עולה בקנה שלה: **והנה לקש**. היה צומח אחרי גיזי המלך אחר שגזזו תבואת המלך עד שלא עלתה בקנה היו גוזזין אותה שחת להאכיל לבהמות וכן ת"י דאיתגזיזת שיחתא דמלכא ולי' משנה היא קוצר לשחת ומאכיל לבהמה: **[ב]** והיה אם כלה. כאשר כלה לאכול: **את עשב הארץ**. באותה שדה: **ואמר אדני ה' סלח נא**. ואל תשחת הארץ: **מי יקום יעקב**. מאן יקום ויבעי על חטאיהון: **כי קטן**. ארי מטלטלין: **[ג]** נחם ה' על זאת. נתרצה בתפלתו ונעתר לי: **[ד]** הראני. עוד פורענות להביא עליכם: **והנה קורא**. את פמליא שלו: **לריב**. אתכם בפורענות דליקת אש: **החלק**. חלקת השדה: **[ז]** על חומת אנך. על שורא דדינא וכן פתר דונש, אנך ל' ערבי חוט קו המשקולת העופרת אשר בה יביט בונה החומה ליישר הדימוס אף כאן הוא לשון קו משקולת משפט: **[ח]** הנני שם אנך. הנני שופט אותם בקו שורת הדין: **עבור לו**. להמתין להם על פשעיהם: **[ט]** ומקדשי ישראל. הוא בית אל שנאמר כי מקדש מלך הוא: **על בית ירבעם**. בן יואש: **[י]** כהן בית אל. כומר לעי"ז שלו: **[יא]** בחרב ימות ירבעם. והוא לא אמר כן אלא וקמתי על בית ירבעם והוא בנו זכריה שהרגו שלום בן יבש (מלכים ב טו): **[יב]** חוזא. אתה שמתנבא עתידות: **לך ברח לך אל ארץ יהודה**. ששם מקדשו של הקב"ה שאתה מתנבא בשמו: **ואכל שם לחם**. לשון בזיון אמר לו שם יתנו לך פתיתי לחם בשכר שתתנבא להם: **[יג]** ובית אל לא תוסיף עוד להנבא. שאין מזכירין כאן אלא שם ע"ז: **[יד]** לא נביא אנכי. איני מנביאי שקר שלכם הנוטלים שכרם להנבא איני צריך לכל זאת ולא נהגתי כך אני שאני עשיר ובעל מקנה ונכסים כמו שת"י ארי מרי גיתי אנא ושקמין אית לי בשפלתא: **בוקר אנכי**. רועה בקר: **ובולס שקמים**. מחפש בשקמים לראוי איזה עתו לקוץ כדי להוסיף ענפים ואיזה ראוי לקורות שכן דרך שקוצצין בתולות השקמה ובולס כמו ובולש אלא שעמוס מגמגם בלשונו שכך אמרו למה נקרא שמו עמוס שהיה עמוס בלשונו וישראל קוראים אותו פסילוס כדאיתא בפסיקתא: **[טז]** ולא תטיף. ל' נבואה הוא והרבה יש במקרא הטף אל דרום (יחזקאל כ"א):

עמוס פרק-ח

[א] כלוב קיץ. סל מלא סופי תאנים שאינם טובות: **[ג] שירות היכל.** שהם משוררים בתוך היכלי הם במשתאותיהם: **רב הפגר.** סגי פגרי קטולין: **בכל מקום השליך הס.** בכל אתר יימר רמי וסליק השליכו מכאן (בס"א הסירו מכאן) הפגרים האלה: **[ד] השואפים.** הבולעים אביון: **ולשבית.** כמו ולהשבית ודוגמא לשמיד מעוזניה (ישעיה כג) ללכת לגיד ביזרעאל (מלכים ב ט): **[ה] מתי יעבור החדש.** זו היא השאיפה מצפים עת תייקר התבואה וימכרו לעניים ברבית ויטלו שדותיהם, יעבור החדש ת"י מתי תתעבר השנה ויבא חדש העיבור ולי העברה הוא כמו (ירמיה מו) העביר המועד ולפי שדוחין את הקרבת העומר והשנה נמשכת והישן מתייקר: **והשבת ונפתחה בר.** מתי תבוא השמיטה ותייקר התבואה ונפתח אוצרות בר שלנו: **להקטין איפה.** למכור במדה קטנה ואת כספינו נקבל בשקל גדול: **[ו] בעבור נעלים.** בדיל דיחסנון: **ומפל בר נשביר.** ומהמת עיבורא נזבין, את הפסולת שנפל מן החטים בנפה נמכור ביוקר לעניים: **[ח] העל זאת לא תרגז הארץ.** וכי אין עון זה כדאי שתחרב עליו הארץ: **ועלתה כאור כלה.** ובמקום אחר הוא אומר ועלתה כיאור כלה (לקמן ט), וי"ת שניהם בשוה ויסק עלה מלך במשריתי דסגיאין כמו נהרא ויחפינין כולה וקשה בעיני לפרש כאור כמו כיאור ויש לפרש כמו (איוב לז) יפיץ ענן אורו על כפים כסה אור (שם לו) ועלתה כענן גשם כולה אפילה וחשיכה: **ונגרשה ונשקעה כיאור מצרים.** נילוס עולה אחת למי שנה ומשקה את הארץ וכשהוא עולה מעלה רפש וטיט על שפתו וכשחוזר מהשקות חוזר על גדותיו ומימיו מצטללין והוא קרוי שיקוע שהטיט העוכר את מימיו נשקע ונגרש כמו (ישעיה כז) ויגרשו מימיו רפש וטיט אף הארץ תקיא רשעים שבתוכה ואחר כך תנוח: **[ט] והבאתי השמש בצהרים.** כשיהא להם שלום גדול תבא מפלה פתאום ואמרו רבותינו (מ"ק כה) זה יומו של יאשיהו שמת בחרב של שלום כמו שאמרו רבותינו (תענית כב) אין לך חרב של שלום יותר מפרעה נכה שאמר לו ליאשיהו (ד"ה ב ל"ה) מה לי ולך לא עליך אתה היום לא עליך אני בא היום כי אם לעבור דרך ארצך אל בית מלחמתי וגוי: **השמש.** מלכות בית דוד נמשלה כשמש שנאי (תהלים פט) וכסאו כשמש נגדי: **[י] והפכתי חגיכם לאבל.** כענין שנאמר (ד"ה ב לה) וכל יהודה וירושלים מתאבלים על יאשיהו: **וכל שיריכם לקינה.** כענין שנאמר (שם) ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם: **כאבל יחיד.** כאב שמתאבל על בן יחיד: **[יא] כי אם לשמוע.** שתפסוק מכם רוח הקדש: **[יג] תתעלפנה.** תפרח רוחם כמו ויתעלף (יונה ד) וכן עצי השדה עולפו (יחזקאל לא) וכן בלשון משנה יתעלפה פשמיי"ר בלע"ז: **[יד] חי אלהיך דן.** אחד מן העגלים שהעמיד ירבעם בדן:

עמוס פרק-ט

[א] נצב על המזבח. מסתלק מכרובא למדבחה דרך יציאת חוץ על מזבח הזהב שהוא בהיכל והוא מעשר מסעות שנסעה שכניה: **הך הכפתור**. שהוא בראש הגג: **וירעשו הספים**. איסקופות הבית התחתונות כך יהרג המלך וירעדו השרים: **ובצעם בראש כולם**. כמו ופצעם וי"ת כפתור המנורה טפי מנרתא יתקטל מלכא יאשיהו וירעשו הסיפים ויחרב ביתא ויתפגרון עזרתא: **ובצעם בראש כולם**. ומאני מקדשא בשביא יהכון ובצעם כמו ממונם יגלה בראש כולם: **[ב]** אם יחתרו בשאול. אם ידמון לאיטמרא כדבשאול: **ידי תקחם**. במימרי ידברינן שנאיהון: **ואם יעלו השמים**. ואם יסקון בטורין רמין עד צית שמיא מתמן במימרי יחתונון: **[ג]** בראש הכרמל. בריש מגדלי כרכיא: **משם אחפש**. מתמן אפקיד בלושין ויבלשונונו: **בקרקע הים**. בניסי ימא איי הים: **אצוה את הנחש**. י"ת עממיא דתקיפין כחויא: **[ה]** הנוגע בארץ ותמוג. דנזיף בארעא וזיע ותמוג לשון נוע והי הוא הנוגע בארץ ותמוג כלומר גזירה זאת מאתי יצאת: **[ו]** ואגודתו. קבוצת בריותיו, ד"א קבוצות הישרים היא היתה יסוד הארץ לתקנת השמים שבשבילם הכל קיים: **הקורא למי הים**. דאמר לכנשא משריין סגיאין כמי ימא: **[ז]** הלא כבני כושיים אתם לי. למה אמנע מלהפרע מכם אחרי אשר אינכם שבים אלי הלא מן בני נח באתם כשאר עכו"ם ככושיים אשר נדמיתם להם כענין שנאמר (ירמיה יג) היהפוך כושי עורו כך אתם תוכלו להטיב: **הלא**. בטובתי תחילת בוחרי בכם היא הוצאה שהוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה לי בכך אף פלשתים כך הוצאתי מכפתור כשבאו כפתורים על עוים כענין שנאמר (דברים ב) והעוים היושבים בחצרים עד עזה וגוי כבשו גם בני עזה ושאר סרני פלשתים תחתיהם והוצאתים מידם ואעפ"כ לא עשיתים לי לעם: **וארם מקיר**. וכן אני עתיד להעלות את ארם מקיר שיגלם שם סנחריב ולקץ הימים משתבטל מלכות אשור יצאו: **[ח]** והשמדתי אותה. הממלכה הם בית יהוא אבל בית יעקב לא אשמיד: **[ט]** כי הנה אנכי מצוה. להגלותם ולהניעם בכל הגוים הנעה רבה ויתירה כאשר ינוע מה שכוברין בכברה לאחר שנפלו ממנו סובין הדקין ונותרו הגסין שאין יכולין לצאת ואז המנענע מנענע בכל כחו: **ינוע**. על ידי אחר ולא יתכן לקרות ינוע שהוא דבר הנע מאליו: **[י]** לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה. בשביל עוונינו לא תמהר הרעה לגשת ולבא: **[יא]** ביום ההוא. אחרי בא עליהם כל אלה יבא יום ההוא המוכן לגאולה ובו אקים סוכת דוד הנופלת, י"ת מלכותא דבית דוד: **[יב]** למען יירשו. ישראל את שארית וגוי ואת כל העכו"ם כי נקרא שמי עליהם: **אשר**. כמו כי: **[יג]** ונגש חורש בקוצר. והשיג דיש את בציר ובציר ישיג את זרע (ויקרא כו) לא יספיקו לחרוש עד שיבא הקציר ולא יספיקו לבצור עד שיבא עת הזרע:

תתמוגגנה. תרגם יונתן יתפלחון, קרקע עבודה מתמוגגת בבא גשמים :
עסיס. יין טוב ומתוק :